

de
breul

**Brochure profielkeuze
havo-bovenbouw**

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 De bovenbouw	4
3 Het vakkenpakket in de bovenbouw	5
4 Keuzetips bij de profielkeuze	8
5 Toelatingseisen vervolgonderwijs	12
6 Aanvullende eis voor het kiezen van een N-profiel.....	14
7 Extra keuzemogelijkheden	15
8 Instromen vanuit mavo-4	18
9 Doorstroom havo-5 → vwo-5	19
10 Informatiebronnen.....	21

1 | Inleiding

Een leerling die instroomt in de havo-bovenbouw (leerjaar havo-4) heeft een belangrijke keuze te maken: de keuze voor een vakkenpakket. Voor de leerlingen die instromen vanuit havo-3 (of vwo-3) is het de eerste keer dat ze (deels) zelf mogen kiezen welke vakken ze volgen. Leerlingen die doorstromen vanuit mavo-4 hebben al eerder zelf hun vakkenpakket samengesteld, maar van hen wordt bij doorstroom naar havo-4 een nieuwe keuze gevraagd.

Deze brochure biedt informatie die nodig is om een goede keuze te maken. Allereerst wordt de context van de keuze geschetst: **waarom** moet er gekozen worden (hoofdstuk 2). Vervolgens komt aan bod **wat** er gekozen moet en kan worden: de opbouw van de profielen (hoofdstuk 3). Daarna staat de **hoe** vraag centraal (hoofdstuk 4 en 5). De overige hoofdstukken bieden aanvullende informatie die van belang is bij de profielkeuze.

2 | De bovenbouw

Na de overgang van havo-3 naar havo-4 beginnen de leerlingen aan de bovenbouw. Hierin wordt toegewerkt naar het Centraal Examen aan het einde van havo-5. In dit hoofdstuk wordt een aantal kenmerken van de bovenbouw beschreven.

Verschillen met havo-3

- De leerlingen volgen in de bovenbouw niet meer allemaal dezelfde vakken. Iedereen volgt de vakken binnen het door hem of haar gekozen profiel.
- Ook binnen het gekozen profiel is er ruimte voor het maken van persoonlijke keuzes in vakken.
- Er is een aantal nieuwe vakken: culturele kunstzinnige vorming (ckv), maatschappijleer, wiskunde a en b, bedrijfseconomie, informatica, natuur, leven en technologie (nlt), kunstvak beeldend, kunstvak drama en kunstvak muziek.
- De manier van werken in de bovenbouw wordt anders. Er zal meer worden gevraagd van de zelfstandigheid van de leerlingen: zij dragen meer eigen verantwoordelijkheid voor het leerproces.
- Vanaf het begin van havo-4 worden al toetsen gemaakt die meetellen voor het eindexamencijfer.

Verschillen met andere scholen

De invulling van de bovenbouw wordt deels door de overheid bepaald. Er is echter ook ruimte voor scholen om een eigen invulling aan het programma te geven. Zeker als je oudere broers/zussen hebt die op andere scholen zitten (of als je als zij-instromer naar De Breul komt), dan is het goed om te weten dat de exacte invulling van de de profielen (en met name de keuzes die je daarbinnen kunt maken) per school kan verschillen.

Zo kunnen er op De Breul binnen het CM-profiel bijvoorbeeld geen bètavakken als natuur-, scheikunde of biologie gekozen worden. Keuzebeperking vindt men verder terug bij de mogelijkheden voor een extra keuzevak en de ondergrens van 12 punten bij wiskunde en nask voor de natuurprofielen.

Een belangrijk accent in de bovenbouw ligt op het ontwikkelen van competenties die ook op het hbo van belang zijn. Dit betekent dat de havo-leerlingen naast (feiten)kennis ook vaardigheden ontwikkelen zoals samenwerken, informatie vinden, presenteren en reflecteren. Dit met als doel de aansluiting op het vervolgonderwijs te verbeteren. Op De Breul wordt aan deze vaardigheden extra aandacht besteed in het 'havo-uur'.

3 | Het vakkenpakket in de bovenbouw

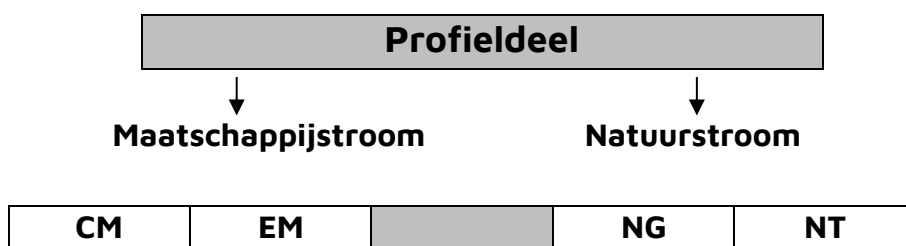
Algemene opbouw

De leerlingen volgen in de bovenbouw een programma dat bestaat uit drie delen:

Algemeen deel

Het algemeen deel is voor iedereen gelijk. De vakken in dat deel hebben vooral een algemeen vormend karakter. Zij bieden de leerling een breed overzicht van de verschillende aspecten van cultuur, maatschappij, natuur en techniek.

De vakken in het algemeen deel (die je dus niet kunt kiezen, je volgt ze verplicht) zijn Nederlands, Engels, maatschappijleer, levensbeschouwelijke vorming, ckv, lichamelijke opvoeding, havo-uur en profielwerkstuk.

Het profieldeel bereidt de leerling voor op de vervolgopleidingen in het hoger onderwijs (voor de havo vooral het hoger beroepsonderwijs) en geven doorstroommogelijkheden tot corresponderende opleidingen. De leerling kiest voor één van de vier profielen:

- Cultuur en Maatschappij (CM)
- Economie en Maatschappij (EM)
- Natuur en Gezondheid (NG)
- Natuur en Techniek (NT)

Het profieldeel bestaat uit vier examenvakken. Een deel van de profielvakken ligt vast bij de keuze voor een bepaald profiel (bijvoorbeeld geschiedenis bij CM), maar binnen de profielen kunnen/moeten er ook keuzes gemaakt worden.

Vrije deel

Het **vrije deel** bestaat uit het keuze-examenvak: de leerling mag (of beter gezegd: moet) zelf één vak uit de vrije ruimte kiezen. De keuzemogelijkheden in het vrije deel zijn afhankelijk van het gekozen profiel.

De vier profielen: vakkenoverzicht

Havo-CM	Havo-EM	Havo-NG	Havo-NT
Algemeen deel			
netl	netl	netl	netl
entl	entl	entl	entl
maat	maat	maat	maat
lv	lv	lv	lv
lo	lo	lo	lo
ckv	ckv	ckv	ckv
Hu	hu	hu	hu
pws	pws	pws	pws
Profieldeel (bij elk profiel op elke regel een keuze maken als er meerdere vakken staan)			
ges	econ	biol	nat
dutl óf fatl	ges	schk	schk
ak óf econ	ak óf be	wisA óf wisB	wisB
kubv óf kudr óf kumu ^①	wisA óf wisB	ak óf nlt óf nat	in óf nlt óf biol
Vrije deel (één vak uit de lijst kiezen)			
ak	ak	ak	ak
dutl ^④	be	dutl ^④	biol
econ	biol ^③	econ	dutl ^④
fatl ^④	dutl ^④	fatl ^④	econ
wisA ^②	fatl ^④	in ^⑤	fatl ^④
	kubv ^①	nat	in ^⑤
	kudr ^①	nlt ^⑤	nlt ^⑤
	kumu ^①		

① Leerlingen die kiezen voor kunstvak beeldende vorming, kunstvak drama of kunstvak muziek, volgen automatisch ook het (theoretische) CE-vak 'kunstvak algemeen'. Zie vakkenwijzer.

② Voor doorstroom naar het vwo is het zeer wenselijk wiskunde A of B in je gekozen havo-pakket hebben. Op het vwo is wiskunde verplicht. Inhalen van wiskunde is een pittige opgave.

③ Op het vwo wordt biologie niet aangeboden in het EM-profiel. Bij doorstroom naar het vwo kan een EM-leerling met biologie dat vak dus niet meenemen.

④ Op het vwo moet (in elk profiel) dutl óf fatl worden gevolgd. Leerlingen die willen doorstromen naar het vwo doen er goed aan hier bij hun profielkeuze in havo-3 rekening mee te houden.

⑤ Op het vwo kunnen de vakken informatica en NLT niet tegelijkertijd gekozen worden. Op de havo kan dat wel. Bij doorstroom naar het vwo kan een leerling met NLT en informatica dus niet beide vakken meenemen.

Uitleg afkortingen	
ak	aardrijkskunde
be	bedrijfseconomie
biol	biologie
ckv	culturele en kunstzinnige vorming
dutl	Duitse taal en literatuur
econ	economie
entl	Engelse taal en literatuur
fatl	Franse taal en literatuur
ges	geschiedenis
hu	havo-uur
in	informatica
kubv	kunsvak beeldende vormgeving
kudr	kunsvak drama
kumu	kunsvak muziek
lo	lichamelijke opvoeding
lv	levensbeschouwelijk vormingsonderwijs
maat	maatschappijleer
nat	natuurkunde
netl	Nederlandse taal en literatuur
nlt	natuur, leven en technologie
pws	prófielwerkstuk
schk	scheikunde
wisA	wiskunde A
wisB	wiskunde B

4 | Keuzetips bij de profielkeuze

Bij het maken van een passende profielkeuze zijn een aantal keuzemotieven van belang: interesse, capaciteiten, motivatie en relatie met mogelijke vervolgopleidingen. Voor iedere leerling zal een andere balans gelden tussen deze keuzemotieven. De volgende tips kunnen helpen om de keuzemotieven te verkennen om zo te komen tot de best passende profielkeuze.

Tip 1: Kies een vakkenpakket, geen profiel

Deze tip klinkt wellicht vreemd als het gaat over de profielkeuze. De namen van de profielen kunnen er bij sommige leerlingen echter voor zorgen dat het beeld ontstaat dat een bepaald profiel niet mooi aansluit, terwijl dat in de praktijk juist wel zo kan zijn. In de volgende voorbeelden moet dat duidelijk worden.

Voorbeeld 1:

De namen van de profielen Economie en Maatschappij en Natuur en Gezondheid suggereren een heel andere invalshoek. Je kunt als leerling bij de ene benaming een veel passender gevoel hebben dan de andere. Maar vergelijk de keuzes die Karel en Piet maken in onderstaande tabel eens met elkaar. Op het eerste oog kiezen zij totaal verschillend: de een een maatschappijprofiel en de ander een natuurprofiel. Maar als je naar de gekozen vakken kijkt, is er maar één verschil: Karel volgt geschiedenis en Piet scheikunde. Met de vakken in het algemene deel erbij komt dat er op neer dat Karel en Piet van de 30 lessen per week, 27 lessen dezelfde lessen hebben.

Karel	Piet
Profiel EM	Profiel NG
Geschiedenis Economie Wiskunde A Aardrijkskunde	Biologie Scheikunde Wiskunde A Aardrijkskunde
Vrije deel:	Vrije deel:
Biologie	Economie

Voorbeeld 2:

Ook bij een op het oog zeer verschillende keuze tussen EM en NT kunnen de verschillen in de praktijk zeer klein zijn. Het verschil tussen Klaartje en Anna is dat de een geschiedenis en aardrijkskunde volgt en de ander natuurkunde en scheikunde. Maar: stel dat Anna aardrijkskunde als extra vak aanvraagt (zie hoofdstuk 7), dan heeft zij op één vak na een vakkenpakket dat gelijk is aan dat van Anna.

Klaartje	Anna
Profiel EM	Profiel NT
Geschiedenis Economie Wiskunde B Aardrijkskunde	Natuurkunde Scheikunde Wiskunde B Biologie
Vrije deel:	Vrije deel:
Biologie	Economie

Voorbeeld 3:

Ook in onderstaand voorbeeld zijn er maar twee vakken anders. Loubna zou kunstvak beeldende vorming kunnen aanvragen als extra vak (zie hoofdstuk 7) en dan heeft zij op één vak na hetzelfde pakket als Kim.

Kim	Loubna
Profiel CM	Profiel NG
Geschiedenis Duits Kunstvak beeldend Aardrijkskunde	Biologie Scheikunde Wiskunde A Aardrijkskunde
Vrije deel:	Vrije deel:
Wiskunde A	Duits

Conclusie

De verschillen tussen de verschillende profielen kunnen groot zijn, maar dat hoeft dus niet! Laat je niet te veel leiden door de benaming van de profielen. Als je bijvoorbeeld verpleegkunde of fysiotherapie wil gaan studeren, dan past de benaming van het profiel 'natuur en gezondheid' daar natuurlijk het beste bij. Maar voor beide opleidingen is dit profiel geen vereiste. Ook met een havo-diploma met CM en EM word je bij deze opleidingen toegelaten. Als je weet dat scheikunde waarschijnlijk een struikelblok voor je gaat zijn maar geschiedenis en economie liggen je wel, dan kan een pakket zoals dat van Karel in voorbeeld 1 een prima alternatief zijn.

Ga bij je keuze voor een vakkenpakket dus vooral uit van de losse vakken en ga niet alleen af op de benaming van de profielen. Ook tip 2 en 3 kunnen je daar goed bij helpen. Maak een lijstje van vakken die je sowieso wel wil volgen en een lijstje van vakken die je het liefste niet wil volgen. Ga vervolgens kijken binnen welke profielen je rekening kunt houden met deze wensen.

Tip 2: Kies een vakkenpakket met de grootste kans van slagen

Veel leerlingen kiezen een pakket met een blik op de toekomst, bijvoorbeeld omdat ze een bepaalde vervolgopleiding in beeld hebben of omdat ze juist alle opties open willen houden. Dat is logisch, we geven niet voor niets tip 4. Toch raakt het doel op de kortere termijn wat ondergesneeuwd: je moet namelijk wel je havo-diploma halen. Kies je nu een vakkenpakket dat weliswaar een bepaalde vervolgopleiding mogelijk maakt, maar de kans dat je een havo-diploma kan halen vermindert door deze keuze, dan heb je er nog niets aan. Het is daarom goed om bij de keuze van je vakkenpakket rekening te houden met de slaag-zakregeling. De volledige regeling vind je [hier](#). Waar kun je dan nu rekening mee houden?

- *De kernvakkenregel: bij je eindcijfers in het rijtje Nederlands, Engels en wiskunde mag ten hoogste een 5 voorkomen (dus een 5 en verder 6 of hoger of alle drie 6 of hoger).*

Van de drie kernvakken volg je sowieso Nederlands en Engels. Als je in één van die twee vakken echt niet goed bent (en je dus rekening moet houden met een 5 als eindcijfer) dan kan het slim zijn om daar bij de 'wiskundekeuze' rekening mee te houden.

Als je ook helemaal niet goed bent in wiskunde dan kun je misschien het beste voor CM zonder wiskunde kiezen. Want met een 5 voor wiskunde én Engels kun je al niet slagen. Dat geldt natuurlijk ook als zelfs een 5 voor wiskunde moeilijk haalbaar is (want met een 4 voor een kernvak slaag je sowieso niet).

Eventueel kun je dan overwegen om bij EM, NG of NT geen wiskunde B maar juist wiskunde A te kiezen.

- *Je eindcijfers voldoen aan de volgende eisen:*
  - o *al je eindcijfers zijn 6 of hoger, of*
  - o *je hebt een 5 en al je andere eindcijfers zijn 6 of hoger, of*
  - o *je hebt één 4 / één 4 en één 5 / twee 5'en en de rest van je cijfers zijn een 6 of hoger. Elke onvoldoende moet je wel compenseren. Dus tegenover twee 5'en moeten minstens twee 7's staan (of een 8 of hoger).*

Om je havo-diploma te halen moet je een vakkenpakket hebben dat je een beetje ligt. Tegelijkertijd is het goed om te beseffen dat het niet per se erg is als er één of twee vakken in je pakket zitten waar je wat minder goed in bent. Maar: het is dan wel belangrijk dat je bij de rest van je vakken (dus ook de vakken die je verplicht volgt) goed mee kan komen en het is ook handig dat je dan minstens één vak hebt waar je zelfs wel goed in bent.

Uiteraard kan het zijn dat het vakkenpakket met de grootste kans van slagen geen toegang geeft tot de vervolgopleiding die je wil gaan doen (zie tip 4). Weet dan dat er altijd nog mogelijkheden zijn om na het behalen van je havo-diploma op diverse instellingen een vak 'in te halen'. Kies dus niet zomaar een profiel dat 'alle opties open houdt' als daarin vakken zitten waar je (nu) niet zo goed in bent.

Tip 3: Kies een vakkenpakket waarvoor je gemotiveerd bent

Het is misschien een open deur, maar kies ook vakken waarvan je het gevoel hebt dat je daar wel twee jaar gemotiveerd voor kan blijven. Niet alleen bevordert dat je resultaten, het houdt school ook leuk. Alle vakken die je kiest hebben in de bovenbouw minstens 3 lessen in de week. Het is dan wel fijn dat de vakken leuk zijn. Daarnaast gaat ten opzichte van de onderbouw het tempo en de hoeveelheid werk flink omhoog. Dat houd je beter vol als je gemotiveerd bent voor de vakken.

In de vakkenwijzer kun je informatie vinden over de vakken die je in de bovenbouw kunt kiezen. Vraag ook aan je vakdocenten hoe hun vak er in de bovenbouw uitziet om je goed te kunnen oriënteren. Een compleet beeld van de vakken helpt je om een voor jou passende keuze te maken.

Tip 4: Kies in relatie tot toelatingseisen hoger onderwijs

Bij de keuzes voor de invulling van de bovenbouw op De Breul is rekening gehouden met de toelatingseisen en adviezen van de vervolgstudies. Op de volgende site zijn de doorstroomseisen voor het hoger onderwijs te vinden:

<https://studiekeuze123.nl/van-profiel-naar-studie>.

Hier is zichtbaar wat de mogelijkheden zijn in het hbo en op de universiteit met de verschillende profielen. Wij raden leerlingen en ouders aan dit document goed te bestuderen alvorens de profielkeuze te maken. In het volgende hoofdstuk wordt hier apart nog aandacht aan besteed.

5 | Toelatingseisen vervolgonderwijs

Na de havo naar het hoger onderwijs?

De havo bereidt een leerling voor op het onderwijs op een hbo-instelling. Het profiel dat gekozen wordt bepaalt tot welke vervolgoopleidingen je de toegang behoudt of verliest. In de havo-bovenbouw zijn géén wijzigingen in het vakkenpakket meer mogelijk, dus moet je bij je keuze rekening houden met vervolgoopleidingen.

De toelatingseisen die hbo-instellingen hanteren verschillen per opleiding, ook al vallen verschillende opleidingen binnen dezelfde sector. Het is dus niet zo dat alle economische opleidingen het vak economie als toelatingseis hebben. Het is dus belangrijk om voor elke specifieke opleiding die je op het oog hebt goed uit te zoeken of die opleiding eisen stelt aan je vakkenpakket. Je kunt dat onder ander zien via [Studiekeuze123](#).

In algemene zin is er voor een aantal sectoren wel wat te zeggen over toelatingseisen.

HBO-sector economie

Formele eis voor economische opleidingen is vaak (maar niet altijd) dat één van de twee economische vakken afgerond moet zijn: óf economie óf bedrijfseconomie. Iets minder vaak wordt ook wiskunde (A of B) geëist.

HBO-sector gezondheid

In de sector gezondheid worden er nauwelijks eisen gesteld aan het vakkenpakket. Er zijn slechts enkele opleidingen die eisen stellen. Zo moet je voor verloskunde biologie en scheikunde afgerond hebben. Maar opleidingen als fysiotherapie, verpleegkunde en ergotherapie kun je ongeacht het gekozen vakkenpakket volgen.

HBO-sector landbouw en natuurlijke omgeving (aarde en milieu)

In deze sector wordt soms scheikunde gevraagd en vaak wiskunde

HBO-sector techniek

Voor technische opleidingen wordt meestal een natuurprofiel geëist. Aardige uitzondering om te noemen is bouwkunde. HBO Bouwkunde kun je ook studeren met EM zonder bètavak. Let wel op: voor bouwkunde op de universiteit moet je dan wel weer NT op vwo-niveau hebben gedaan.

Specifieke opleidingen

Op deze plek noemen we ook twee specifieke opleidingen die relatief vaak gekozen worden door leerlingen van De Breul: de hogere hotelschool en de pabo. Voor de hotelschool moet je naast Engels nog een andere moderne vreemde taal hebben afgerond (Frans of Duits), ongeacht je gekozen profiel. De pabo stelt geen eisen aan het vakkenpakket, maar als je geen aardrijkskunde, geschiedenis en/of een natuur&techniek-vak (biologie, NLT of natuurkunde) in je pakket had moet je voor deze vakken een toelatingstoets maken.

Na de havo naar het vwo?

Bij de doorstroom van havo-5 naar vwo adviseren we je ten eerste hetzelfde profiel te kiezen. Dat komt omdat bij veel vakken in vwo-4 al examenstof is behandeld. Ons advies is daarom ook: als je interesse uitgaat naar opleidingen in een bepaalde sector, bekijk dan goed de toelatingseisen van zowel hbo als universiteit en houd hier bij de profielkeuze in havo-3 al rekening mee.

De toelatingseisen op het hbo verschillen soms namelijk met die van de universiteit. Twee voorbeelden:

- Tot de opleiding bouwkunde op hbo-niveau ben je toelaatbaar met een EM-NG- of NT-profiel. Om de opleiding bouwkunde op *universitair* niveau te gaan doen *moet* je wiskunde B en natuurkunde hebben gevolgd.
- Tot veel opleidingen in de sector 'gezondheid' op hbo-niveau ben je toelaatbaar met alle profielen. Op universitair niveau worden echter meer eisen gesteld: zo ben je alleen toelaatbaar tot de opleiding Geneeskunde met de vakken biologie, natuurkunde, scheikunde en wiskunde (A of B).

Tot slot

Hoewel het dus slim kan zijn om je bij de profielkeuze goed te oriënteren op toelatingseisen van mogelijke vervolgoopleidingen, is het belangrijk om te weten dat er altijd nog mogelijkheden zijn om na het behalen van je havo-diploma op diverse instellingen een vak 'in te halen'. Kies dus niet zomaar een profiel dat 'alle opties open houdt' als daarin vakken zitten waar je (nu) niet zo goed in bent.

6 | Aanvullende eis voor het kiezen van een N-profiel

Bij een keuze voor een NG of NT-profiel is een leerling **niet** bevorderbaar naar havo-4 als hij of zij niet voldoet aan de 12-puntsregel: voor de vakken nask en wiskunde moeten er op het eindrapport van havo-3 minimaal 12 punten zijn behaald (afgeronde eindcijfers). Belangrijk om hierbij te vermelden is dat een leerling die met hard werken in havo-3 een 6 scoort bij wiskunde en nask, het in de bovenbouw waarschijnlijk moeilijk zal gaan krijgen bij deze vakken.

7 | Extra keuzemogelijkheden

7.1 – VECON Business School

Leerlingen die kiezen voor het profiel EM met bedrijfseconomie hebben de mogelijkheid om een extra module te kiezen: VECON Business School.

VECON Business School is een extra module bovenop je vakkenpakket waarin je aan de slag gaat met ondernemerschap en bedrijfseconomische processen. Je volgt dan extra lessen waarin aandacht wordt besteed aan (bedrijfs)economische processen. Bijvoorbeeld een business game, boekhouden en gastlessen van ondernemers. Je doet bijvoorbeeld mee aan het project “De jonge ondernemer”, waarbij leerlingen hun eigen business starten, gecoacht door mensen uit het bedrijfsleven.

7.2 – Extra keuzevak

De leerling kan toestemming vragen om een extra keuzevak te volgen. Dit verzoek doet de leerling bij het invoeren van de profielkeuze.

Het is voor de leerling belangrijk om zich de volgende zaken te beseffen alvorens een aanvraag in te dienen:

- Met een extra vak heb je de mogelijkheid je pakket ‘breder’ te houden en zo meer vervolgopleidingen als optie open te houden.
- Een extra vak op je cijferlijst laat zien dat je gemotiveerd bent om wat meer te doen dan gemiddeld. Dit kan bijvoorbeeld een voordeel zijn bij selectieprocedures van opleidingen.
- Het advies in de 3e klas van de vakdocent, de decaan en de teamleider zijn belangrijke factoren bij goedkeuring voor een extra vak. Dit advies wordt meegewogen wanneer er bij het betreffende vak minder plekken dan aanmeldingen zijn voor ‘extravakkers’.
- Pas in de eerste week van havo-4 wordt duidelijk of je het extra vak ook daadwerkelijk kan gaan volgen. Dat is afhankelijk van of er nog plek is in de clusters van dat vak. Het maximum van 30 leerlingen per cluster wordt niet overschreden.
- Een extra vak wordt niet ingeroosterd. Dit betekent dat een leerling niet alle uren dat het vak gegeven wordt, kan volgen. Je moet er dus rekening mee houden dat het vak (voor een deel) zelfstandig moet worden gevolgd. Dit vereist uiteraard de nodige discipline. Als het vak wél kan worden ingeroosterd, ben je ook *verplicht* de lessen bij te wonen.

- De leerling toont zelf initiatief om contact te onderhouden met de vakdocent van het extra vak en de reguliere vakken, zeker omdat de uren vaak niet ingeroosterd kunnen worden. De leerling maakt afspraken met de verschillende vakdocenten.
- Mocht na PART-2 blijken dat de leerling voor het vak een onvoldoende staat, dan moet hij het vak laten vallen. Dit geldt ook bij tegenvallende resultaten over de hele linie.
- Als aan het eind van het jaar blijkt dat het extra vak de overgang belemmert dan moet de leerling het vak laten vallen.
- Als in het begin van havo-4 blijkt dat een leerling het extra vak mag of kan volgen, moeten leerlingen en ouders het contract 'volgen van een extra vak' ondertekenen. Daarin staat dat we commitment verwachten van de leerling, het vak zomaar laten vallen is niet mogelijk. Als na gesprekken met de coach en de decaan blijkt dat de leerling het vak beter kan laten vallen dan geven zij dit advies aan de teamleider. De teamleider besluit. Dit is echter pas mogelijk na PART-2.
- In hiervoor genoemd contract staat ook vermeld dat de kosten voor het volgen van het extra vak voor rekening zijn van de ouders (boeken, kopieerkosten etc.).
- Het extra keuzevak wordt gekozen voor de gehele bovenbouw. Als het gekozen pakket in havo-4 te zwaar blijkt te zijn bestaat de mogelijkheid om aan het eind van periode 2 bij de decaan aan te vragen of je het extra vak mag laten vallen. Bij de beoordeling van dit verzoek worden je cijfers én je motivatie meegewogen.
- Als je in havo-4 een extra vak mag volgen, dan mag dat ook in havo-5. Je moet er echter wel rekening mee houden dat je in havo-5 mogelijk geen lessen meer kan volgen als de clusters vol zitten. In dat geval moet je in havo-5 het vak zelfstandig oppakken: je volgt geen lessen, maar maakt wel de toetsen.
- Niet alle vakken kunnen als extra vak worden gevolgd. De vakken die wél als extra vak kunnen worden gevolgd zijn: aardrijkskunde, bedrijfseconomie, Duits, economie, Frans, geschiedenis, kunstvak beeldende vorming.

- Denk je erover om na havo-5 door te stromen naar vwo-5? Dan kan het slim zijn om nu alvast een extra vak te kiezen. In hoofdstuk 13 van deze brochure staan de keuzelijsten voor het vwo. Daar kun je zien hoe je pakket er op vwo uit gaat zien bij doorstroom. Zoek bij vragen of onduidelijkheden contact met de decaan.
- Wil je een extra vak volgen om de doorstroom naar het vwo te vergemakkelijken? Kies je een natuurprofiel? Kies je bij dat natuurprofiel Frans of Duits in het vrije deel? Kies dan niet de andere taal als extra vak. Op het vwo kun je bij een natuurprofiel niet beide talen meenemen.

Procedure van aanvraag extra vak

1. Bij het invoeren van de profielkeuze geeft de leerling aan dat hij/zij een extra vak wil volgen.
2. In de eerste week van het schooljaar (klas 4) beoordeelt de teamleider van havo-4 de lijst met leerlingen die een extra vak willen volgen.
3. De teamleider bekijkt of er voldoende plek is in de clusters voor leerlingen die het extra vak willen volgen. Bij overschrijding van het aantal leerlingen dat nog past in het cluster maakt de teamleider in overleg met decaan en coach een keuze. Criteria hierbij zijn bijvoorbeeld werkhouding, belastbaarheid qua gezondheid en resultaten.
4. Als bekend is dat een leerling het extra vak mag en kan volgen, vult de leerling in de eerste week van het schooljaar het contract in voor het volgen van een extra vak. In dit contract staan alle afspraken. Dit wordt ingeleverd bij de betreffende teamleider in week 1.
5. De teamleider besluit en informeert alle partijen in de loop van week 2. Mocht een vak vol zitten en de leerling nog een ander extra vak overwegen dan wordt hierover uiterlijk in week 3 een besluit genomen door de teamleider.

Kortom: aanvragen van een extra vak moet al bij het maken van de profielkeuze, maar pas in de eerste weken van havo-4 wordt duidelijk of dit ook wordt toegestaan

8 | Instromen vanuit mavo-4

Leerlingen die instromen vanuit mavo-4 en die examen hebben gedaan in 8 vakken hebben geen beperkingen bij het maken van hun profielkeuze. Toch is het met het oog op studiesucces verstandig een vakkenpakket te kiezen dat aansluit bij het vakkenpakket op de mavo.

Als je vanuit mavo-4 doorstroomt naar havo-4 kun je dus alle vakken kiezen. Maar bedenk wel dat je een voordeel hebt als je op de havo een vak kiest waarin je op de mavo ook examen hebt gedaan. Kies je vakken waarin je op de mavo géén examen hebt gedaan, dan moet je er rekening mee houden dat je voor elk vak dat je op de mavo niet had een flinke inspanning moet leveren in havo-4.

Er zijn drie vakken waar je even goed moet opletten. Bij Frans, Duits en wiskunde moet je er rekening mee houden dat dit vakken zijn die voortborduren op eerdere jaren. Als je die op de mavo niet hebt gehad, heb je dus een gat in je ontwikkeling voor dat vak.

Als je op de mavo geen Frans en/of Duits hebt gehad, dan adviseren wij je stellig dit vak (of: deze vakken) op de havo ook niet te kiezen. Je hebt dan namelijk voor het laatst deze taal gehad in mavo/havo-2 en moet het dan op havo-4 niveau weer oppakken. De achterstand waarmee je dan zou starten is enorm groot.

Heb je op de mavo geen wiskunde gehad, dan geldt hetzelfde als bij de talen. Je mist een jaar wiskunde én het niveauverschil tussen mavo en havo is groot.

9 | Doorstroom havo-5 → vwo-5

Bij de doorstroom van havo-5 naar vwo-5 wordt sterk aangeraden het gekozen havo-profiel op het vwo voort te zetten met toevoeging van één vak uit het vrije deel van het vwo-profiel. Voor leerlingen die na het behalen van het havo-diploma door willen stromen naar het vwo is een aantal zaken nu al van belang bij het kiezen van het profiel:

- Op het vwo is in elk profiel wiskunde verplicht. Doorstroming naar het vwo is voor CM-leerlingen die op de havo geen wiskunde hebben gevolgd niet ideaal. Dit vraagt een stevig inhaalprogramma. Leerlingen en ouders moeten er rekening mee houden dat zij zelf bij een externe partij (zoals Wismon) zomer-/bijspijker cursussen inkopen.
- Op het vwo is in alle profielen het volgen van Duits of Frans verplicht. Leerlingen die overwegen om na de havo door te stromen naar het vwo doen er goed aan daar bij hun profielkeuze nu al rekening mee te houden.
- Dyslectische leerlingen kunnen ontheffing aanvragen voor het volgen van een tweede moderne vreemde taal. Dit geldt echter alleen voor leerlingen in een EM-, NG- of NT-profiel. Bij CM is een tweede taal sowieso verplicht. Zie voor meer informatie de ontheffingsregeling in het downloadcentrum op de website van De Breul. Er zal bij een verleende ontheffing uiteraard wel een ander vak moeten worden gekozen. Het aantal keuze-opties is hierbij beperkt.
- Doorstroomeisen voor universitaire opleidingen zijn vaak strenger dan voor hbo-opleidingen, met name in de sectoren 'gezondheid' en 'techniek'.
- Bij een keuze voor EM met als keuzevak biologie moet rekening worden gehouden met het feit dat dit vak niet kan worden gevolgd in het EM-profiel op het vwo. Doorstroming is mogelijk, maar er moet dan op het vwo naast een 2^e moderne vreemde taal ook worden gekozen voor een ander nieuw vak.
- Op het vwo kunnen de vakken informatica en NLT niet tegelijkertijd gekozen worden. Op de havo kan dat wel. Bij doorstroom naar het vwo kan een leerling met NLT en informatica dus niet beide vakken meenemen.

Op de volgende bladzijde valt te zien welke vakkencombinaties er op dit moment voor de havo-5 leerlingen mogelijk zijn bij doorstroom naar het vwo.

Profielen vwo-5

VWO-CM	VWO-EM	VWO-NG	VWO-NT
Algemeen deel (bij elk profiel op elke regel een keuze maken als er meerdere vakken staan)			
netl	netl	netl	netl
entl	entl	entl	entl
dutl óf fatl	dutl óf fatl	dutl óf fatl	dutl óf fatl
wisA óf wisC	wisA óf wisB	wisA óf wisB	wisB
maat	maat	maat	maat
lv	lv	lv	lv
lo	lo	lo	lo
ckv	ckv	ckv	ckv
pws	pws	pws	pws
Profieldeel (bij elk profiel op elke regel een keuze maken als er meerdere vakken staan)			
ges	econ	biol	nat
ak óf econ	ges	schk	schk
dutl óf fatl óf kubv óf kudr óf kumu	ak óf beco óf dutl óf fatl	ak óf nat óf nlt óf o&o	biol óf in óf nlt óf o&o
Vrije deel (één vak uit de lijst kiezen)			
ak	ak	ak	ak
econ	beco	econ	biol
dutl	dutl	in	econ
fatl	fatl	kubv	in
kubv	kubv	kudr	kubv
kudr	kudr	kumu	kudr
kumu	kumu	nat	kumu
		nlt	nlt
		o&o	o&o

NB:

1. De vakken informatica, O&O, kunstvak beeldend, kunstvak drama, kunstvak muziek en NLT mogen niet samen in een profiel gekozen worden. Er kan er maar een in het pakket opgenomen en ingeroosterd worden.
2. Naast de praktijk bij de kunstvakken hoort ook Kunstvak Algemeen. Dit wordt als apart vak gegeven. Het eindcijfer is het gemiddelde van beide vakken (praktijk en theorie).
3. Wanneer een keuzevak slechts door enkele leerlingen gekozen wordt, kan de school ervoor kiezen het vak niet door te laten gaan of anders te organiseren. Betreffende leerlingen worden tijdig hierover geïnformeerd.
4. Voor het verplicht volgen van een 2de MVT bestaat een ontheffingsregeling. Zie hiervoor het downloadcentrum

10 | Informatiebronnen

Naast deze brochure kunnen de volgende informatiebronnen in de komende periode worden geraadpleegd:

1. De brochure 'vakkenwijzer'.
2. De bevorderingsnormen havo-3 zijn te vinden in het downloadcentrum op de website van De Breul.
3. De website www.de-breulhv.dedecaan.net. Dit is een site waar alle leerlingen lid van zijn en die gedurende de gehele verdere schoolloopbaan gebruikt wordt voor profiel- en studiekeuzeactiviteiten. Op dedecaan.net is allerlei informatie te vinden over studies en beroepen, maar ook over toelatingsprocedures of studiefinanciering. Leerlingen kunnen op de site ook keuzetesten doen en vervolgens kijken welke opleidingen op de uitslag aansluiten. De opdrachten die leerlingen maken tijdens de keuzelessen verzamelen ze online in hun eigen portfolio. De coach kan hier de voortgang per leerling goed in de gaten houden. Ook ouders kunnen lid worden van de site en zo gebruik maken van de informatie die er te vinden is.
4. Overige websites:
  - a. www.tkmst.nl Het handige aan deze site is dat je er studies kunt zoeken op trefwoord (interessegebied). Vooral als je nog geen concreet idee hebt van een vervolgopleiding is deze site een aanrader. Bekijk deze site eens samen en onderzoek van een aantal opleidingen welke vakken je er voor in je vakkenpakket moet hebben gehad.
  - b. www.studiekeuze123.nl
  - c. De eerder genoemde website <https://studiekeuze123.nl/van-profiel-naar-studie> met de doorstroomeisen naar hbo en universiteit.